

ABONNEMENT
Pour un an: 2 Dolars
Edition spéciale: 500 Ptrs.

ADRESE
"İdjtihad,, Constantinople
Téléph: St. 865
xxvème ANNÉE
15 Mars 1930

İCTİHAD

Türkçe ve Fransızca
İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ
Mo: 293

ABONEMAN:
Seneliği [24Nusha] Türki-
ye için 2 1/2, Âlâ kâğıd-
lısı 5 Liradır

İDAREHANESİ
Cıgaloğlunda İctihad Evi
Tarihi Te'sisi:
1904 — Genève
Yirmi beşinci sene
15 Mart 1930

AHMET RİZA BEY

Memlektimizde emsali çok az olan bir şahsiyyet gaybetdik . Keyfi idare aleyhinde Avrupada neşriyyat yapan ve bu yazıları gizlice vatana sokup vatan-daşları uyandıranların birincisi Mustafa Fazıl paşa ile Avrupaya giden Namık Kemal, Süâvî ile kemalin ve bir iki refikî olmuştur.

Bunların gazetesinin adı *Hürriyyet* idi. *Hürriyyet* gazetesinin tam bir « Col-lection » unu *Londres da Britüsh Mu-seum* de gördüm. Çok kıymetli ve ateşli yazılarla doludur. Onlardan sonra Ali Şefkati Bey, el yazısı ile *İstiklal* gazetesini *Napoli de* neşr ederdi.

Bunlardan sonra müstebid hükûmet ve idare aleyhinde devamlı neşriyat yapan Ahmet Riza Bey olmuştur. Onun Sultan Abdul Hamide hitap eden Layiheleri ve bunları müteakib *Paris* de kendi elile yazarak taş basmas ile basdırdığı *Meş-veret* gazetesi, çok derin te'sirler uyan-dırmışdı. Sonraları Fransızca bir *Meş-veret* de neşretmeye başlamışdı. Ahmed Riza hem türkcede hem fransızcade eyi bir muharrir di Hatiblik mevhibesi yok-du. Onun *Tolérance musulmane* adlı bir küçük kitabı vardır ki ehemmiyyetli-dir, çok eyi yazılmışdır. Şişlideki İnkılab muzesinde bulunmalıdır.

Harbî umumiden sonra yazdığı, *La faillite morale de la politique frança-ise en Orient* adlı kitabı kıymetlidir. Hastalığı esnasında Hacı Beyzade Muh-

tar Beyle ziyaretine gitmiş olduğum bir gün bu gitabdan bahsetmişdi. Ahmed Riza bir kuvetli seciyye oldu. A'yan meclisinde cesur tankidler yapardı, cesur diyorum, çünkü *İttihad* hükûmeti Abdül hamid tarzı idaresini ta'kib etmeye baş-lamışdı. O idare tam ma'nasile bir *Oligar-chie* » idi. *Milliyyet* gazetesinde tefrika edilen *Büyük harbe nasıl girdik*, bunu tamamen ortaya koymaktadır.

Osmanlı imparatorluğunun başında kuş beyinli adamlar da vardı. Bunlar kendilerinin tenkid edilmelerine teham-mül edemezlerdi; bir kaç muhalif muhar-rir öldürecek katiller bulmuşlardı. Bu vaz'iyette Ahmed Riza, seciyyenin belâ-gati olan cesareti mükemmel, göster-mişdir.

Böyle bir şahsiyyetin son senelerde nasıl yaşamış, ne kadar vekur bir fakr ve zaruret içinde kıvranmış olduğunu öğrendiğim zaman onu daha çok hur-metle sevdim.

چون زخم تازه دوخته، از خون لبالم،
ای و ای اکر بشکوه شود آشنا لبم

Yani « taze dikilmiş yara gibi kanla dopdoluyum; bununla beraber du-dağım şekvaya âşına olursa bana ey-vahlar olsun. » diyen *Urfi* gibi susmuş ve tehammül etmiştir. Cenazesinde bu-lundum, 65 kişi vardı. *Tek bir Hanım yokdu*. Ahmed Riza, Türk Ahmed Riza Fransada ölseydi cenazesini, hiç olmazsa iki bin münevver zat ta'kibederdi. Yakub

YARATMALI!

[Cr  er]

Yazan : Fransasın sabık Başvekilli
Edouard Herriot

— 5 —

Bizce, Paul Bourget nin «moralisme» inde kuvvetli bir mugalete hissesi vardır ve te'sirinin, hal   Convention zevkine tabi olan ve eh  linin hey'eti mecmu' asından ayrılmış bulunan bir Fransızlar grupundan ileri geçmemiş olmasının sebebi şübhesiz budur.

En ş  did tenkidlerden daha müdhiş olan istihza, ilmin ictimai hayata bu tatbikine karşı koyoyordu. Bundan bir misal olarak Gustave Flaubert in *Bouvard et P  cuchet* si zikr edile bilir. Tettebbu'e aşık, Encyclop  die Roret [*]nin devamlı Kari'i olan bu iki ateşli kopisti maskaraya çevirerek; onları, kazagiyi [«Grattoir»] ve sindrosu [«Sandarque»] terk ederek, kolleksionları yahud müzeleri ziyaret ettikleri, «Coll  ge de France» ın derslerinde yahud akademiya celselerinde hazır bulundukları vakit, biraz hafif hicivlerle onları t  kib ederek

Kadri Bey 27 ş  bat tarihli Milliyyetde *Ahmed Riza Bey aclıktan öldü* diyordu. Meb'us Yakub Kadri Bey, Riza Beye hidematı vataniye tertibinden 100 lira tahsisi için Meclise bir takrir vermiş olsaydı, aclıktan ölenin mezarı üzerinde bunu yazmakdan daha alicevabane olurdu. Memleketimizde çok az münevver var. Bir memleketin hakiki servetini, di- mağları zengin, fazla eğilmekten   ciz, nur ve seciyye adamları teşkil eder.

Ahmed Riza vatanına ş  ref olanlardandı.   l  m   de ders verici ve terbiye ediciidir. A. D.

[*] *Manuel Roret* ismile Fransada çok mergub bir (Encyclop  die technologique) in müellifi olan Roret xix unci asır ilim adamlarındandır. A. D.

bilhassa onların Chavignolles K  y tecrübelerini karikaturize ederek, Flaubert ister isteyerek ister istemeyerek den- siz «Emprisme» ı, bütün budalalık- lardan daha ziyade budala olan ve memleketimizde bir çok husni niyyetlerin cesaretini kırmış bulunan bu «Empi- rism» i pehpehledi. Aynı istihzaya ug- ramak tehlikesini gözüne alarak, kemali ihlas ile Hind lilaklarını yahud   in g  l  n   «acclimat  »etmeye uğraşan, yağ- mur altında ağ  clarını budayan, kim- yaya çalışan, tehamm  rl  r nazariyyesini anlamaya gayret eden o babacan Pe- cuche ye mohabbetimi i'tiraf ederim. Ma- nuellerden çıkarılmış yahud «Catalogue» lardan alınmış ifadeleri cem'eden Flau- bert in kavli =verbal malumatfuruşluğ  , Bouvard ın tecrub   malumatfuruşluğ  - dan bana daha ziyade safdilane g  r  - n  r. Flaubert in, i'tibardan düşürmek iř- tediğ   bu tecrübelerden bir çoğı o zaman danberi muvaffak olmuşdur, ve P  cu- chet, çukur yolunun kenarında na'ne ve mel  k otu kokusuyle mest olarak, tahlilin henuz keşfetmemiş olduğ   hisab- sız kuvvetler hakkında tefekk  rata dal- dığı vakit onda ş  'ursuz bir deha lam'asi görmeye mütemayil olurum.

1895 de F. Bruneti  re in mu'tad unfile ilmi yalnız hal ve fasl hususun- da ki aczile değil, yeg  ne mühim mes' eleieri vaz'etmek hususundaki aczile de itham eden, lingustique yahud philo- loğia gibi ethnographianin iflasını i'lan eden, hakikaten pek sathi delillerle tarihi tezyif eden, ilmin ş  k  hunu gaybettini tesbit ve ya farz etmekle haz alarak ilmin haricinde ve te- mamen i'tikad üzerine kurulu bir fa'ali- yet [action] «doctrine» i yaratmaya yel- tenen mekalesinin [1] ihraz ettiğ   muvaf- fakiyyet bizim intizamsizliğimizin, isti-

[1] Apr  s, une visite au Vatican, Revue des Deux Mondes, du 1 er Janvier 1895.